

Metai XIV.

1903.

Num. 3.

UKININKAS

tautiškas žmonių laikraštis
išeina kas mėnuo vieną kartą.

—○—
Turinys:

Pirmasis tautiškas lietuvių laikraštis. *Ss.*

„Auszrai“ (eilės) *Liepuks.*

Intelligentams (eilės) *Liepuks*

Mano atsiminimai apie „Auszrą“. *Liepuks.*

Pirmutinis kalbys. *Dr-is.*

Zinios. Iš Lietuvos.

Margumynai.

Kankintinių kasa.

Atsakymai.

Prekė 10 kap.

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpreussen,
Fabrikstrasse No. 27.

2 „Ukininko“ pardavinėjimas.

Ant metų su prisiuntimu „Ukininkas“ prekiauja:

Prusuose (Vokietijoje) ir Austrijoje	2 markės
Anglijoje	3 šilingai.
Amerikoje	75 centai.
Lietuvoje (Maskolijoje) konverse	3 rubliai.

Prisiulyma.

Prisiulome skaitytojams perskaityti teipgi senesniųjų metų „Ukininką“, kur yra daug akvyvų ir pamokinančių straipsnių. Ypatingai reikėtų susipažinti su senesniųjų metų „Uk-ko“ turiniu mus sandarbininkams, nes šiaip ima kits rašyti ir galvoti apie tai, kas jau buvo senei parašyta ir išgalvota. Čion mes nurodysime bent svarbesnius straipsnius.

„Ukininkas“ 1902 m. Atsižvelgimas į pėjus metus. Kaip make-doniečiai kovojo už laisvę. Ginkime savo kudikius ir tikėjimą. Kaip lenka. gina savo tiesas. Valdžios spąstai. Kaip irlandai gina savo tiesas. Politiskas lietuvių padėjimas. Kova lenkų mokintinių su rusifikacija. Apie spaudos leidimą. Keli žodžiai apie lietuvių ištremimą. Kur dingsta mūsų mokeščiai. Apie vaikų mokinimą. Dvasiškių ir svietiška valdžia. Maskoliškos iškalos ir jų reikalingumas. . . .

„Ukininkas“ 1901 m. Kratos 1900 m. Valdžia šventvagiška. Nauji metai, naujas šimtmetis — seni vargai, seni rupeščiai. Rupeščiai valdžios apie apsvietimą žmonių. Dėlei nuštynių su žydais. Apie slapta vaikų mokinimą. „Tėvynės Sargas“ — kunigų sargas. Ant kumpo liepos ir ožiai šokinėja. Kaip augina lietuvių gimnazijoje. Naujas caro ukasas apie pirkimą žemės Lietuvoj. Maskoliškų mokyklų veisimas. Šunystės valdžios tarnų. Motiejaus Valančiaus paminėjimas. Dėlei spaudos išgavimo. Vienybė — tai mūsų galybė. . . .

„Ukininkas“ 1900 m. Atsižvelgimas į pėjus metus. Mūsų buvis. Kas lietuvis tolyn į kovą. Kareivystė Maskolijoje. Mūsų kovai Ukininkų draugystės Belgijoje. Valdžia ir žmonės. Dar keli žodžiai apie valdžios geradėjystes. Galicijos liaudies universitetas. Persekiojimas laisvės žodžio, draugysčių ir susirinkimų. . . . Bukime atsargus. Nepasitikėkime ant kitų. Naują gadinę Lietuvos ukininkystėje. Kratos šių metų.

UKININKAS

tautiškas žmonių laikraštis

išeina kas mėnuo vieną kartą.

Vardan tautos labo, tiesos ir laisvės!

*D-ras Jonas Basanavičius,
įkurtojas „Auszros“,
pirmojo lietuvių laikraščio.*

LTSR Valstybinė
RESPUBLICINĖ
BIBLIOTĖKA

Pirmasis tautiškas lietuvių laikraštis.

(1883—1903).

1883 metuos kovo mėnesį išėjo *Ragainė*, Prusuos, mėnesinis laikraštis, vardu „*Ausra*“, ir į trumpą laiką jo gandas pasklido po visą Lietuvą ir pakėlė nemažą truksmą tarp lietuvių ir jų priešininkų.

Ir nedyvai, kad pakilo trukšmas tarp lietuvių ir nelietuvių. Tuomet supratimas Lietuvos reikalų buvo netoks, kaip dabar. Lietuviai patekė į miestelius ir išėję šiokių tokių mokslus skubinosi išsinerti iš savo kailio ir ilįsti į lenkiškąjį kailį, apsikaišyti lenkiškomis plunksnomis. Ponai, kunigai šnekėjo tarp savęs lenkiškai perdirbinėjo savo pravardes į lenkiškas ir stengėsi praplatinti lenkiškąją kalbą, išgirt lenkiškosios vardą. Viskas, kas buvo lenkiška, buvo giriama, viskas, kas buvo lietuviška, buvo peikiama. Lenkiška kalba apsigyveno netik miestuose, dvaruose ir klebonijose, bet perėjo teipgi į valščiau raštinyčias į bažnyčias ir dagi į sodžius (kaimus). Prasiplatint lenkiškai kalbai daug padėjo uždraudimas lietuviškos spaudos 1864—65 metuos ir persekiojimas lietuviškų knygų. Negaudami lietuviškų knygų lietuviai noroms-nenoroms ėmė mokintis lenkiškai, kad vėliaus galėtų melstis iš lenkiškųjų knygų. Uždraudimas lietuviškosios spaudos da daugiau nužemino lietuvišką kalbą.

Stropiausiai platintojais lenkiškosios kalbos buvo Lietuvos kunigai, ypatingai dvasiškijos vyriausybė. Jiems daugiau rūpėjo praplatinimas lenkiškosios kalbos, ne kaip praplatinimas Dievo žodžio. Tikėjimo dalykai, žinoma, labai turėjo nukentėti. Žmonės netik nemokėjo poterių, bažnyčios prisakymų bet tankiai negirdėjo pamokslų suprantamoje lietuviškoje kalboje. Kaip kalbėjo žmonės poterių kunigų lenkinamose parapijose gali liudyti šits pavyzdis: „vina vaica . . . vrekvoncego . . . pilata svietego . . . vietrik vstanie . . . Jam vsziudzi . . . który vyvioł ziemi ripskiej ir domu nie voła . . . be ktu be biary . . . ir tt.*)

Teip beplatinant krikščionystės mokslą viešpatavo tikra tamsa tikėjimo dalykuose; maža to, žmonės garbino tai, ko nesuprato ir garbino ne širdžia, bet lupomis, ne žodžiais su-

*) „*Ausra*“ 1884 m. p. 373.

prantamais, bet keistais garsais, kurių nė pats nė kiti negalėjo suprasti. Tai buvo ne krikščionystės platinimas bet pagonystės, ne doros mokinimas, bet žmonių paikinimas ir tvirkinimas . . .

Ir teip elgėsi dvasiškija su ramia sąžine, manydama, kad ji gerai daro, kad ji prašalindama iš parapijų lietuviškąją kalbą, naikinanti pagonystės liekanas, kad ji žmones ant gero kelio vedanti ir tt. Tai buvo svaigulys, liga, kuri užkrėtė veik visus apšviestiesnius protus.

Šaknis tos ligos kerojo gilioj senovėj, ir pradžia jos galima užtėmyti jau toj gadynėj, kada Lietuvos diduomenė paniekino senovės lietuvių dievus, lietuvių tikėjimą ir užsimanė įvesti *umai* naują, nesuprantamą lietuviams tikėjimą, be tam tikro žmonių prirengimo ir apšvietimo.

Įvedimas krikščionystės ėjo greta su paniekinimu pagonystės, su paniekinimu Lietuvos garsingų, galingų dievų, ką juos gyvė per amžius nuo Kryžininkų ir kitų nevidonų kardo . . . Kas nežino, kaip giliai įleidžia šaknį žmonių širdyse tikėjimas. Žmogui reik sau išaiškinti, koks jo padėjimas ant žemės, nuo ko priguli jo dalis, jo gyvastis, kas jo laukia po myrio ir tt. Tai yra klausimai jo buvio, jo išlikimo, ir neišrišus šiaip ar teip tų klausimų jo dvasia negal nurimti. O lietuvių tikėjimas buvo didei gilus ir visas lietuvių gyvenimas buvo sandariai susipynęs su senovės tikėjimu. Persikeisti tas tikėjimas galėjo tik per ilgus metus, gali sakyti, per amžius, ne per prievartą, bet per įtakmę naujų nuomonių naujo apšvietimo.

Įvedimas krikščionystės ėjo teipgi greta su paniekinimu viso to, kas yra lietuviška, su paniekinimu lietuviškos kalbos, papročių, budo, ir tt. Viskas kas tik buvo lietuviška, tai buvo pagoniška akyse apaštalių naujo mokslo, saujaui apaštalių rodės, kad ne jie turi mokintis lietuviškos kalbos ir tarnauti lietuviams su savo nauju mokslu, kad ne jie turi prisitaikinti prie lietuvių, bet adverniai, lietuviai turi mokintis lenkiškosios „katalikiškosios“ kalbos, užlaikyti apaštalus ir nešti jiems gausias aukas. Da ir dabar liko senovės Lietuvos apaštalių pasekėjai, kurie sako: „kas nori klausyti mano pamokslų, tai turi išmokti lenkiškai!“ Didžiausia malonė, kurią darė lietuviams nauji apaštalai, tai buvo ta, kad jie kartais naudojosi tarpininkais —

išguldytojais (tulkais), kurie perpasakodavo žmonėms tai, ką skelbė nauji apaštalai.

Teip platinama buvo krikščionystė nuo pradžios ir dėlto ne dyvai, kad josios sėkla ilgai neprisiėmė Lietuvoj ir tik XVI. amžiuje, t. y. gadinėje reformacijos atsiranda naujos dvasios kunigai, kurie skelbia Kristaus mokslą lietuviškoj kalboj, ne tik žodžiu, bet ir per raštą, ir ragina kitus kunigus teip-jau elgtis. Prie tokių Lietuvos žvaigždžių priguli: Mažvydis, Bretkunas, Valentas — Prusų Lietuvoj ir Daukša-Didžiojoj Lietuvoj.

Vėliaus ėmė rasti ir daugiau pasekėjų naujos dvasios apaštalu, bet jų buvo, sulyginant, labai mažai ir jų darbai tai buvo tik mažas šviesos spindulėlis didelėse tamsybėse.

Tik XIX amžiuje pradėjo atsirasti vis daugiau ir daugiau lietuviškųjų raštininkų, iš kurių pirmą vietą užima Simanas Daukantas ir vysk. Motiejus Valančiauskas. 1846 m. pasirodė pirmieji metaskaitliai, arba kalendoriai — laikraštiniųkystės pranašai. Kiti Lietuvos raštininkai rašė da tuomet lenkiškai, bet ir jie žadino meilę tėvynės ir tautišką supratimą sulenkėjusios lietuviškosios inteligencijos. Prie tokių raštininkų priguli: Pr. Ks. Bagužas, A. Mickevyčius, Kontratavyčius, Krašauskas, Norbutas, Jucevyčius ir kiti.

Lenkmetis su savo pasekmėmis sukėlė naują srovę galvojimų apie Lietuvos dalį. Dalis lietuviškosios sulenkėjusiosios inteligencijos atsipeikėjo ir manė apie kulturišką darbą ant savos lietuviškosios dirvos. Maskolių laikraščiuose teipgi pradėta apsvarstinet lietuviškąjį klausimą, ypatingai jiems rūpėjo išrišti klausimą, kaip atskirt lietuvius nuo lenkiškosios įtekmės. Vienas maskolių mokslininkas, vardu Hilferding, 1863 parašė ilgą straipsnį „Litva ir Žmud,“ kame tarp kitko velijo vietoje lenkiškųjų mokyklų įkurti Lietuvoj lietuviškas mokyklas, kuriose visi dalykai būtų išguldomi lietuviškoj kalboj.

Bet štai ant Lietuvos padangės atsirado naujas debesys — uždraudimas lietuviškosios spaudos. Tai buvo nelemtas išradimas tulų Maskolijos politikų, kurie užgindami lietuviškąją spaudą tikėjosi atitolysią lietuvius nuo lenkų įtekmės ir prisitrauksią juos prie savęs. Bet tas „nelemtas išradimas“ atnešė ir „nelemtus“ vaisius.

Nors lietuviškoji literatura (raštai) buvo ir nedidelė, bet ji augo ir nešė šokią — tokią šviesą į Lietuvą ir gaivino tautiškąją

dvasią; lietuviškoji rašto kalba valdžios nebuvo paniekinta, taip jau kaip ir lenkiškoji. Uždraudimas spaudos umai pamynė po kojų tiesas lietuviškosios kalbos ir pastojų kelią lietuvių tautiškam atsibudimui ir kilimui. Tuo tarpu lenkiškieji raštai galėjo po senovei platintis. Lietuviai, kurie jau buvo suskatę dirbti ant savos dirvos, pasijuto netekę spaudinto žodžio ir turėjo glaustis prie lenkiškosios literatūros. Tautiškas lietuvių susipratimas tapo sustabdytas, ir lenkystė galėjo po senovei siausti Lietuvoje.

Maža to, politika valdžios Lietuvoje stumė stumė lietuvius nuo maskolių. Murovjovas atsiųstas į Lietuvą 1863 m. ir gavęs neapbrėžtą valdžią ant Lietuvos gyventojų, su savo nežmonišku apsigėimu praplatimo Lietuvoj ne tik baime, bet teipgi pasibiaurėjimą ir neapynantą. Nežiurint ant to, kad valdžia pati sukilimą lietuvių aiškino kaip vaisių lenkiškosios ietekmės ir apšvietimo, tai visgi su visu smarkumu išliejo savo kerštą ant lietuvių: daug žmonių nekaltų tapo nušauta, pakarta, arba kitaip nudanginta, daug bažnyčių atimta, daug žemės išplėsta Tai buvo gadinė viešpatavimo Lietuvoj kartuvių, kumščios ir kraugerystės

Atliuosavimas žmonių nuo baudžiavos galėjo suvilioti kiek žmones, galėjo apteminti pragaištingumą Muravjovo politikos, bet negalėjo jokių būdu įgyti meilės lietuviškosios inteligencijos, kuri manė ir jautė. Muravjovo politika drauge su uždraudimu lietuviškosios spaudos buvo pastumėjus Lietuvą į prapulties pasklandą.

Atsiliuosavus žmonėms nuo baudžiavos šiek tiek pasigerino žmonių buvis ir jie tankiau ėmė leisti savo vaikus į mokslus. Dalis iš jų turėjo laimę mokintis ir augštesniųjų mokslų. Nors jų buvo ir nedaug, nors kiti iš jų ėjo kur link stumė juos srovė lenkystės, bet atsirado ir tikri tėvynininkai, ką gerai suprato reikalus savo gadinės.

Tarp tų reikalų labiausia puolė į akį stoka apšvietimo apskritai, o ypatingai stoka tautiško susipratimo. Kaip negalima buvo praplatinti apšvietimą be apšviestų žmonių, teip jau ir negalėjo atsirasti apšviesti lietuviai be tautiško susipratimo. Tokiu būdu atsirado dvejojama užduotis anuometinia apšvietimui.

1. Prižadinti žmones, o ypatingai apšviestesnius iš tautiško miego ir pritraukti juos prie darbo ant tautiškos dirvos ir

2. išleisti lietuviškus raštus.

Pirmą savo užduotį pradėjo pildyt apšviestiesnieji lietuviai, rašydami tam tikrus straipsnius į lenkiškuosius ir maskoliškuosius laikraščius. Ne vieną silpnądvasį lietuvių jie prižadino. Bet ankšta jiems buvo svetimšalių laikraščiuose, pradėta tai šen tai ten kalbėti apie reikalingumą lietuviško laikraščio. Peterburgo lietuviškieji studentai, sako, turėję tulą laiką rašytą laikraštėlių „Kalvis Melagis“, o Maskvos liet. studentai leidę rašytą „Ausrą“ (apie 1880—1881*) m.) Tame tarpe mus kaimynai latviai jau nuo senai turėjo savo laikraščius. Prūsų lietuvininkai teipgi nuo senai turėjo lietuviškus laikraščius, spausdintus gotiškėmis litaromis, bet tie laikraščiai, kaip dėlei savo litarų teip ir dėlei savo turinio netiko Maskolijos lietuviams. O dvasiškas penas buvo lietuviams labai reikalingas: dėlei uždraudimo spaudos senos lietuviškos knygos tapo išpirktos, naujų sunku buvo gaut, ir daugelis lietuvių ėmė persirašinėti ne tik dainas, giesmes, trumpus nusidavimus, bet dagi ištisas knygas.

Taigi dirva jau buvo prirengta, tik reikėjo sėkla sėti.

Pirm atsiradimo lietuviškojo laikraščio bandyta naudotis laikraščiais Prūsų lietuvininkų, ypatingai „Lietuviškojo“ Žeitunga.“ Bet tas darbas nepasisėkė, nes Prūsų lietuvininkų laikraščiai da tuomet ne buvo dabrendę iki tautiško susipratimo ir dėl politiškių priežasčių negalėjo talpinti tulų priešutų raštų**) 1882 m. J. Šliupas bandęs rinkti pinigų laikraščiu išleisti, bet jo užmanymas liko be pasekmės: Lietuvoj laikraščio negalima buvo išleisti, o prisidėti prie išleidimo laikraščio Prusuose nieks nenorėjo.

Išleidimas pirmojo laikraščio įvyko tik 1883 m., t. y. pirm 20 metų. Praktiškai tą darbą įkunijo d-ras Jonas Basanavičius, nuo kurio vardo tapo išleistas N. I „Ausros“. Prie išleidimo „Ausros“ pradžioje daugiausia prisidėjo Višteliauskas ir Mikšas. Reikalingus kaštus bent pradžiai sudėjo d-ras Basanavičius, Višteliauskas ir Šernius, išleistojas „Lietuviškosios Žeitungos“ (Klaipėdoje). N. I „Ausros“ išėjo Ragainėj (Prūsų Lietuvoj) kovo mėn. spaustuvėj Albano ir Kibelkos. Kadangi „Ausra“ dabar labai retai užeinama, o pažinimas „Ausros“ šiame tarpe

*) v. „Ausra“ 1883 p. 289.

**) žv. „Iš istorijos lietuvių atsigaivėliavimo“ („Varpe Nr. 3 š. m.)

yra labai reikalingas, todėl mes perspausdiname čion veik ištisą NI „Auszros“ prakalbą, juo kad ir dabar da balsas „Auszros“ redakcijos atranda Lietuvoj gan plačią dirvą. Štai kaip skamba tas atsiliėpimas:*)

P r i e k a l b a.

Zmones nusidawimū nepazinstantieji
wis yra waikai.

. Per ilgus amzius musū gimine teip buwo paniekinta ir prispaušta, jug už tiesą dywitis reikia, kad tik per wieszpatiēs malonę jiji iki szei dienai dar gywa liko! Senowes gadynese apgywenus kone dwigubą žemes plotą, ji szendie taip didei wisose szalyse susimažino. jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios musū Lietuwos! Tas sunykinas musū tautos nusidawe ipaczei del to, jog daugumas Lietuwiū parubežiuose su kitomis tautomis gywenancziū, pasisawino per ilgus amžius swetimas kalbas.

. . . Lietuwa pamaželiu nyksta, nes nyksta jos kalba! Suskaiityti wisas priežastis, kuriū del Lietuwa susimažino ir taip baisei sunaikinta tapo, butu dabar per ilgai. Cze mes tik tiek pamineti turime, jog rasi didžiausia priežastis to wiso pikto yra ta, kad apie Lietuwiu apszwietimą per lietuwiszką kaibą tie, kuriems priguletu tai daryti, rupintis nesirupina. Szendien wisi mokinti wyrai, kurie musu gywenimą ir jo sunkumą pažinsta, wienu balsu sako, jog tie musu kaimynai, po kuriu waldzia musu gimine yra, warą ant to, idant mes ne szendien, tai už metu kitu, pawirstumem ar in Wokieczius, ar wel in Słowenus Lenkus ir Gudus.) Jeigu mes dabar paklaustumem, kas per nauda butu del wokiszkystes ir slowenystes, mums atsižadejus nuog sawo numyletos kalbos lietuwiszkos ir garbingos musu praeitines, kaimynai musu negaletu duoti mums ne iszmintingo, ne teisingo atsakymo. Juk ir mes esame tokiepat žmones, kaip ir musu kaimynai, ir norime wisomis teisibemis, prigulincziomis wisai žmogystei, lygei su musu kaimynais naudoti. Tarp tokiu teisybiu pirmutine butu ta, kad Lietuwoj Lietuwei mokslą ir apszwietimą lietuwiszkose mokslincziuose gautu. Szendien mes wisi gana gerai numanome, jog iszkalos su swetimomis mokslo kalbomis daugiausei Lietuwiu pawerczia in swetimus ir atskiria waikelius nuog ju gymditoju. Ar ilgai dar teip duruos, negali tikrai žinoti, bet, kaip galima iszmanyti, nužurint ant weikafu musu gadynes Lietuwiu troskawimai ir noras ne weik dar iszipildys! . . .

Laimingesnio del Lietuwos laiko ateinant belukuriuodami, turime mes patys rupintisi apie sawo dabarnykszczius reikalus: ką mokslincziuos nedaro, tai mes patys atlikti turime. Kuniszko maisto nestokuodami, pirmucziausei turime rupintis apie dwasiszką szwiesą. O szis szwiesos atgabenimas yra tai didei swarbus dalykas!

*) spausdiname žodžius teip, kaip yra atspausdinta „Auszroj“. Red.

Kas del Lietuws yra arba butu naudinga, kas wel jai galetu užkenkti, apie tai kiekvienas kitoniszkaï suprantà ir numano, ir už sawo darbà gali duoti atsakimà wien sawžinei sawo. Stodami in pułka sawo garbingu draugbroliu — laikraszczu,*) pirmucziausei turime pasisakiti, koks musu mieris ira.

Palikdami aniems łaiszkams tą triusà apie Lietuws apszwietimà per dwasiszkà mokslà, mes nekliudisime isz pradziu ir užrubežines politykos. Musu laikrasztis, wienà tik kartà, ant menesio iszeinaš, tegul apims tą wieta, kuri dirwonais guli

Trumpai sakant, laikrasztis musu bus tik swietiszkas, ir pagal isztekliu ir pajegas musu, atgabęs žines tik isz wisatinio mokslo. Tas žines suteikdami skaititojams sawo, mes daugiausei rupinsimies iszplatinti tarp broliu žines apie sawo gimines (tautos) senowes weikalus, o teipogi apie reikalus musu, kaipo Lietuwiu, sziose gadynese.

Kaip kiekvienas Žmogus atsimindimas wisà sawo giwenimo begi, atsi-žiuredamas atgalios mato ir numano, kas jis ira buwęs ir kuomi tapęs, suprantà, koku sawo inpatibiu delei jis tapęs toks, o ne kitoks; taip ir wisa musu gimine (tauta) turetù atminti ir pažinti praejusi laikà, kuri ira giwenus ant szios Lietuws žemes, ir wisus laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kurie sziokiu ar tokiu budu padare musu giminę tokia, kokia szendie regime ir pawede ję tiems wargams, kuriuose mes giwename.

Jau daug szimtu metu praejo, kaip paliowe Lietuws giedruotose padangese spindejus žwaigzdele, kuri musu tewu tewams szwiete; tamsi, neperregima ukana apsiaute musu linksmà senoweje žemę; wisokie wargai ir sunki, o ilga werguwe iszdilde isz atminties musu paminejimus laimingesnio ir newargingo gywenimo; užmirszome, kuomi mes senoweje buwome, ir tikt retoj jau dainoje ar pasakoje randi paminklą minawotà isz praeitines musu Liko dar kalba musu garbingà, apie kurià mes galime drąsei su mokintu wiru isztarti: „Die Sprache ist unsere Geschichte.“*) Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas musu wienutelis skarbas — kalba, teipogi niksta.

Musu tad ipatingiausias ir didziausias rupestis bus — duoti pažinti musu broliams Lietuwij nusidawimu senowes gadines ir weikalu musu garbingu sentewiu, kuriu darbus ir tewiszkas meilę užmirszę nežinome mes patis, kuriu tewu esame sunus bei nepoczei (anukai, waiku waikai.) Jei kožnas geras ir patogus sunus guodoja sawo tewus ir tewu tewus, tai ir mes, Lietuwei, szios gadines turime sekti pawizdi geru sunu senowes Lietuws; todelei pirmiu pirmiausei turime pažinti juu senowiszkà giwenimà, budà, dabà ir tikibę, juu darbus ir rupecszius; nes ju giwenimà pažinę, pažinsime geriaus juos, o juos pažinę ir patis pasizinsime.

Toliaus apie darbà „Auszros“ kalbedami, turime pamineti ir tai, jog mes neužsimirszime rinkti ir apraszinėti wisokius lietuwiszkus senowes paminklus ir liekanas (kas liko), isz kuriu galima pažinti giwenimà, budà, dabà, senowiszkà tikibę musu seneliu. To delei rinkejai dainu, pasaku irtt. paminklu pagal wertibę ir swarbumà ras musu laikrasztije wietos sawo darbams.

*) Kalbama apie Prusų lietuvninkų laikrašciu *Red.*

**) Kalba tai musų istorija. *Red.*

Pasakodami apie praeitinę senovę, mes nepraleisime progą nepasikalbėti su skaititojais apie reikalus musu tautos szioje gadineje. Naudingi wel pamokinimai ir žinios ar tai isz noturos arba prigimties mokslo, ar tai isz ukes wedimo (agronomijos), ar tai isz waistijimo (daktaristes) irtt., ras musu „Auszroj“ wisuomet patalpos wietą.

Pažinti placzią su myletojais musu kalbės ir su mokincziauseis musu laiko Lietuws wirais turedami, mes ketiname pakwiesti juos ant darbo in musu „Auszra“, o tikimes, jog jie meilingai priims pakwietimą.

Szitus sawo pažadus iszpilditi isz gilumo szirdies noredami, mes ne troksztam del sawes kitokio pelno ir naudos, wienat kad musu žodžei pultu ant gražios dirws ir atnesztu szimteriopą dwasiszką naudą Lietuvai... Su wieszpaties pagalba mes kiek pajegdami ir imanidami triusimes ir ruoszimes, tos dumos budami, jog ir musu darbas gali buti naudingas.

Kaip auszrai ausztant nyksta ant žemes nakties tamsybe, o kad taipjau praszwistu ir Lietuws dwase!

Toks musu troszkawimas ir noras.

Pragoj.

B.

Iš to atsiliepimo matyt skaidrus, padorus „Auszros“ troškimai. Nežiurint ant to Lietuvos kaimynams tie troškimai pasirodė pavojingais.

Pirmiausia subruzdo lenkai, kuriems tautiškas lietuvių atsigimimas kėsėsi atimti inteligentiškas lietuvių spēkas, iktol tarnavusias lenkams, žadėjo prašalint lenkų įtekme Lietuvoj, užkirst kelią lenkiškiems raštams, kalbai ir apaštalavimui Lietuvoj. Nors ir nieko prieš lenkus pradžioj nebuvo rašyta, bet umai pasipylė lenkų laikraščiuose yvairūs liežuvavimai ant „Auszros“ ir lietuvių, ir daėjo iki to kad „Auszra“ (№ 5.) priversta buvo nevisai mandagiai atsiliepti lenkams: „eik laukan!“ o № 7 „Auszros“ gan plačiai atsiliepė lenkams ir parodė lietuviams, kad lenkų „prieteliste ne tikra yra ir su pasibaisetinu gomurio, tikojančiu mus prariti“... Sunku butų suskaityti ir atsiminti visus tuos liežuvavimus ir melus, užgavusius lietuvių vardą ir garbę. Čion mēs nurodysime tik ant vieno užsipuolimo, kuris be jokių darodymų metė ant lietuvių šešėlių judošystės ir parsidavimo maskoliams; kiti iš t. v. „lietuvių bičiulių“ išdrįso dagi sakyti, kad „Auszra“ esanti išleidžiama už maskoliškuosius rublius („za moskiewskie ruble“) kiti vėl lenkai šaukė, kad išleidimas „Auszros“ tai esąs vaisius intrygos Bismarkio, kuris duodas „Auszrai“ pašelpą...

Vokiečiai ir maskoliai teipgi blogai suprato „Auszros“ siekius. Maskoliams rodės, kad tai darbas vokiečių politikos,

o vokiečiams rodės, kad tai darbas slavėnų (maskolių arba lenkų).

Nieks, matyt, nesitikėjo, kad lietuviai be svetimos pagalbos gali pabusti iš miego ir pradėti pats trustis apie savo reikalus ir apšvietimą. Matyt, visi kaimynai laikė jau Lietuvą už numirusią, arba gulinčią ant mirties patalo. Mirus Lietuvai, žinoma, dalis lietuvių turėjo pavirst į lenkus, kita dalis į maskolius, trečia — į vokiečius, o ketvirta turėjo išnykti ant žemės paviršiaus dėlei skurdo ir ligų arba, geriaus sakant, dėlei nepažinimo savo tiesų ir reikalų ir dėlei nemokėjimo kovot už buvį, už išlikimą

Bet štai suskambėjo balsas lietuvių, tarytum ragas Keistučio. Vaikai, dagi atšalėliai, glaudžiasi prie motinos: ji jiems miela, nors nuvargus, silpna ir paniekinta; jie dangsto jos kuną, gydo žaisdas, stengiasi paliuosuoti jos kojas ir rankas prablaivinti akis užklaidyti apsiautusias ją iš visų pusių ukus; jie gina ją nuo užpuolimų, gina jos garbę, parodo jai jos garsingą praeitį, jos garsią visam sviete ir turtingą kalbą, įkvepia jai naują dvasią, išsitikėjimą į savo spėkas

Ir štai atsitinka netikėtas prajovas: lietuvių Tėvynė kelia iš patalo, stoja ant savo kojų ir žengia prie šviesos, lydima burelio savo vaikų

Tai buvo nemaža linksmybė, ne maža šventė! Pasirodžius „Auszrai“ pragydo Lietuvos paukšteliai yvairiais maloniais balsais, ėmė šlamšti senovės Lietuvos girios, kilo iš kapų senovės lietuvių dievai ir deivės, senovės lietuvių didvyriai, karžygiai, kunigaikščiai kilo iš kapų paveikslai Lietuvos apšvietėjų: Stanevyčiaus, Poškos, Drazdauko, Daukanto, Valančiauko, Ivinsko ir daugelio kitų

Burelis Lietuvos mylėtojų augo, labiausia iš tarpo jaunuomenės. Jaunieji mokintiniai, klierikai liovė kalbėję lenkiškai ir ėmė kalbėti tarp savęs lietuviškai. O aname laike tai jau buvo drąsus žingsnis, ir vien už atsimetimą nuo lenkiškosios kalbos galima buvo įgyti vardą tėvynininko (patrioto). Be to prasidėjo platinimas lietuviškųjų raštų.

Bet štai vėl užkilo debesys ant Lietuvos dangaus — patįs lietuviai sukilo prieš savo Tėvynę: vieniems buvo gėda išsižadėti lenkystės, kurią jie per visą savo gyvenimą platino ir priskaitė sau tokį darbą už nuopelną, kiti bijojo neteksią savo įtekmės

ant žmonių, tretį bijojo šviesos, nes iš žmonių tamsybės naudojosi. Patį lietuviai, ką buvo išvesti lenkiškojo apšvietimo iš tikrojo kelio, pakėlė ginklą prieš savo Tėvynę, persekiojo „Ausrą“, persekiojo lietuvius-Tėvynės mylėtojus. Daugiausia užkenkė „Ausrai“ kunigai, kuriems buvo nemėgta, kad apšvietimas perėjo į rankas svietiškujų žmonių, ir tie svietiškieji ne tik nieko nerašė apie tikėjimo reikalus, bet dagi kėlė į padanges pagonystės gadynę, knygą „Vitolioraudą“ išdriso sulyginti su „Naujuoju Testamentu“, skelbė, kad pakėlimui doros nepakanką bažnytinio apšvietimo, ir tt. Žinoma, tai buvo tik priekabės, o tikroji priežastis slėpėsi gyvenime Lietuvos dvasiškijos, kuri buvo viso ko pertekus, apšvietimą platino tik iš sakyklų, pildydama vien savo pašaukimo reikalavimą, šviesą sėmė sau iš lenkiškųjų raštų, ant žmonių žiūrėjo ne kaip ant savo brolių, bet kaip ant žemų sutvėrimų, vartojančių ponų ir kunigų paniekintą „pagoniškąją“ kalbą, laikė save už vienintėlius ir tikruosius žmonių vadovus ir apšviestojus. Tuo tarpu „Ausra“ žmonių apšvietimą parėmė ant kitokio pamato, ant mokslo svietiško ir ant tautystės. Tai buvo nauji dar takai mažai praminti ir kelionė tais takais buvo sunki: per mažai da buvo tautos darbininkų, o per daug tautos priešininkų, todėl nelemta buvo „Ausrai“ ilgai gyventi. „Ausra“ ėjo į Lietuvą nuo kovo mėn. 1883 m. iki birželio mėn. 1886 m., t. y. 3 metus ir 4 mėnesius, arba 40 mėnesių.

„Ausra“ mirė, bet sėkla jos pasėta buvo brandi, tapo pasėta ant tam tikros dirvos ir atnešė gaušius vaisius. Svarbiausias „Ausros“ nuopelnas tai atgaivinimas Lietuvoje tautiškos dvasios, tautiško susipratimo. „Ausra“ — laikraštis tai buvo aušra tautiško mus gyvenimo, todėl mes turime pavadinti „Ausrą“ pirmuoju mus tautišku laikraščiu ir nuo to laiko galime mes skaityti pradžią tautiško mūsų kilimo.

Nuo 1883 augte augo skaitlius laikraščių ir kitokių raštų.

Praėjus 5 metams, t. y. kovo mėn. 1888 m. išėjo jau 4. laikr. 1893 m. — 8 laikr.*) 1898 — 12 laikr.**)

*) Čion nepriskaityti 2 laikr. — „Bostono Lietuviszkas Laikrasztis“ ir „New Jorko Lietuviszka Gazietą“ — ką greit paliovė išeidinėję.

**) Čion nepriskaitytas „Blaivystės Laiszkas“, kurio tik 3 num teisėja.

Dabar išeina 14 laikraščių: „Varpas“, „Ukininkas“, „Naujienos“, „Tėvynės Sargas“, „Kryžius“ — Prusuos; „Darbininkų Balsas“ — Anglijoj; „Vienybė Lietuvninkų“, „Lietuva“, „Žvaigždė“, „Katalikas“, „Dirva“ („Dirva — Žinynas“,) „Saulė“, „Darbininkas“,*) „Darbininkų Viltis“(**) — Amerikoj.

Iš jų *konservatyviškai* — *klerikališki*:¹⁾ „Dirva“ (iš dalies ir mokslo), „Tėvynės Sargas“, „Kryžius“, „Žvaigždė“, „Katalikas“, „Saulė“,; „Darbininkų Viltis“(?) *tautiškai* — *demokratiški*:²⁾ „Varpas“, „Ukininkas“, „Naujienos“, „Vienybė Liet.“, „Lietuva“; *socialdemokratiški*:³⁾ „Darbininkų Balsas“, „Darbininkas“

Paskutiniam laike žymiai pakilo skaitlius laikraščių, išeinančių Europoj, ypač Prusuos, kas turi but palaikyta už gerą ženklą tautiško kilimo.

Škaitlius išėjusių knygų taipgi umai ėmė augt. 1883 buvo išleista apie 65 tukst. ekzemplierių, 1888 — apie 220 tukst. o 1894 — apie 275 tukst. ekzemplierių.³⁾

1900 m. išėjo 51 knyga; iš mokslo — 12, iš istorijos — 8, iš literatūros- 20, iš religijos- 5, yvairaus turinio- 6.

1902 m., pagal apskaitymą „Vienybės Liet.“ išėjo 60 knygų- 30 mažesnių ir 30 didesnių.

Iš viso matyt, ka mūsų raštenybė auga iš meto į metą, kad auga mūsų raštiškos spėkos, šviesa platinas vis daugiau ir daugiau. Iš viso matyt, kad mūsų tauta žengia paakiui į geresnę ateitį...

„Auszra“ mūsų tautiško gyvenimo jau išaušo, darosi vis šviesiau ir šviesiau, spinduliai saulės skleidžiasi po Lietuvos dangum ir lemia mums gražią dieną su gaivinančia saulės šviesa.

Ss.

*) Nesenei išėje.

1) *Konservatyvas* (iš lotyn. *conservare* — užlaikyt, dabet) — šalininkas senovės tvarkos, valdžios, priešininkas laisvės (liberalizmo); *klerikalas* — šalininkas kunigijos; *klerikaliskas* — kuniginis.

2) *demokratija* (iš grek. *demos* — prasti žmonės, liaudis ir *kratein-valdyt*)- valdžia prastų žmonių; *demokratas* — šalininkas valdžios prastų žmonių.

3) *social-demokratas*-šalininkas valdžios darbininkų, samdininkų.

4) žr. „Developpement de la litterature lithuanienne d'après le nombre des volumes.“

„Auszrai“!

(1883—1903).

Ties amžiu leduotu,
Ties laiku andruotu
Tu mums pražibai!
Lietuvos tėvynės,
Senosios gadynės.
Pabudo vaikai

Ir jie tą tėvynę
Kentėdami gynę
Su „Auszros“ spėkoms!...
Nelaisvės prispausti,
Turėjo apleisti
Kas brangiausia jiems.

Sakau ačiu „Auszrai“ —
Balsus tavo garsai:
Sunus Lietuvos,
Tuos garsus išgirde,
Darbavos iširde,
Ir ne be naudos!

Šiandien „Auszros“ vaisiai
Auga, plečias gausiai;
Atgis tauta jau

Ačiu tėvynainiams —
Davėt meilę ainiams,
Ačiu, „Auszra“ tau. —
Liepuks.

Intelligentams!*)

Šiandien turim saują vyrų, ką myli tėvynę,
Ir vėl didelei nuliūs tam, štai ką atsiminę:
Mus tėvynė senuos laikuos daug platesnė buvo,
Kaip tik lenkai atsibastė po truputį žuvo
Ir ant galo, kaip papratę, vis šunystes taisė,
Kad tėvynė gal pražuti, ant to nė nēpaisė.
Buvo stora tad Lenkija, Lietuvą surijus,
Džiaugės žemę per suktumą Lietuvos igijus,
Bet nuog tomet' lyg užkeikta vis Lenkija nyko,
Kol ant galo ją Rusijai paglemžti pavyko ...
Daug Lietuva kentė vargo, — didis nuliudimas;
Ir terp žmonių pasipylė kraujo praliejimas.**)
Tada pasibaigė viskas, tildant pakilimą;
Kad Lietuva jau pajuto jungo uždėjimą.
Iš syk — nieko; bet lietuviai tuojaus pasigedo
Dvasiai peno ir jie mirti pradėjo iš bado

*) *intelligo* (lotyniškas žodis) — išmanau, suprantu; *intelligentas* — žmogus apdovanotas išminčia, išmintingas, apšviestas.

**) per lenkmetį.

Bet lietuviai apšviestiesni tuo viską suprato,
 Niekam nė žodžio nesakę. (nors rašyt nepratę).
 Tuojaus „Auszrą“ pagamino, Lietuvon paleido;
 O lietuviai, ją paėmęs, priglaudė prie veido;
 O tuos žodžius, ką ten rado, dėj' ant širdies dugno,
 Iš jų keletą tuo pabudo, kaip ant balso bugno.
 Tada Lietuvon pasklido laikraščiai visoki,
 Kurie šaukė į vienybę, arba drąsiai mokė;
 Užgimė tada ir dainiai, ir knygų rašėjai,
 Net už jurių už Uralo balsas nuskambėjo...
 Kuopas skirsto, mintis blaško šaltas vėjas šiaurės:
 „Tegul Lietuva pranyksta!“ — šaukia kaip iš taurės....
 Yra da daugybė tokių, ką lietuvius ėda,
 Ir vadinasi apšviestaisiais — argi jiems negėda!....
 Yra tokių, ką tur buti sunais lietuvių.
 Bet jie yra apaštalais piktosios lenkystės.....

Liepuks.

Mano atsiminimai apie „Auszrą“.

„Kalbam' apie naują laiką:
 Kaip kalba atgijo;
 Apie „Auszrą“... giriam' brolius,
 Kurie ją igijo“

(iš „Auszros“ 1884 m. N. 7 ir 8).

Vos-ne-vos atsimenu, kaip purvinuose ir skylėtuose nuo sudėvėjimo skarmaluose arinėčiau net putuodamas nuo pailsimo pusiau baduojančius gyvulus, kuriuos ganiau prie kelio. Buvau paėmęs skaityt knygą, bet mano banda išalkusi paiko ir, įpuldama tai į pievą, tai į dobilus, nedavė nė pažiūrėti į knygą: pudymas buvo plikas ir ankštas, kaip artojaus kepurės dugnas. Po laikui, kada mano banda aprimo, aš išsiėmiau iš kišenios „žiburinės“ knygas ir ėmiausi skaityti: knyga tai buvo dvasiškos italpos, bet ir tuom, budavo, aš pasotydavau savo žingeidžią, turėjusią da silpnus jausmus, dvasią. Dėbtelejau ant bandos ir nė nepatėmyčiau, kad kas čia lyg privažiavo; tik pasisukau ir sukratau, kada atsimušė į mane didelis-didelis, raudonas obuolys; obuolį pagriebiau ir atsigrėžiau į važiuotojo pusę. Jis mane pasišaukė. — Tai buvo žmogus dar jaunąs, studentišškai apsirėdęs.

Jis linksmai mane užkalbino, pažiūrėjo į mano knygą, galvą pakraipė ir padavė man raudoną storoką, dailią knygą. — Tai buvo „Ausra“ 1884 m. Aš už tai tam nepažįstamam žmogui linksmai padėkavoju ir nubėgau prie savo bandos.

Buvo šilta, saulėta vasaros diena. Pievos ir dobilienos jau buvo nuvalytos. Mano banda soti ir rami; aš atsigulęs ant smagaus grabkrančio skaičiau jau ne „žiburines“, bet „Ausrą“, ir mano silpna tuom kartu dvasė skrajojo po nematytas erdmes ir pasviečius. Išsyk mažai ką supratau išaiškint nebuvo kam: mano tėvelis sakėsi neturįs laiko (turbūt ir jis nesuprato), o kitiems mano draugams piemenims aš nė nerodžiau, nes numaniau, kad jie man neišaiškis. Bet skaitant kas kartas man rodėsi aiškiaus, ir aiškiaus, ir kada perskaičiau keliasdešimtis kartų, pasirodė man tuli straipsniai teip aiškus, teip suprantami, kad geriausiai, rodos, niekas negalėjo suprasti.

Ir po teisybei aš tame neklydau. Iš „Ausros“ dasižinojau, ką kožnas lietuvis turi žinoti, dažinojau daug daiktų žmogui reikalingų ir brangių, nors buvau kelias dešimtis senų dvasiškų knygų skaitęs, nė vienos man teip nepatiko ir nebuvo teip naudingos kaip „Ausra“, nes ji savo vertumu persvėrė visas anasias. Ačiu už tai „Ausrai“!

Nuo to laiko praėjo kaip viena diena 18 metų. Aš „Ausrą“ beskaitydams jutsi, kad tapau „Tėvynės mylėtoju“. Po tulam laikui tą brangenybę mano kaimynai be skaitydami nudangino, ir šiandien abejoju, vargu kur slepiasi to stebuklingo spindulio koks lapelis. Mano atmintyje užsiliko tik žinios, kaip per dumus, ir keletas eilelių, kurias iš pat jaunystos labiausiai mylėjau. Akyviausios man buvo eilėlės „Laimės valanda,“*) kurias aš tik svarbesniuose gyvenimo laikuose dainuodavau, ir jų skambėsis man buvo didei malonus ir saldus

Tos eilėlės šėip skamba:

„Apie bendrą mus geriausią,
Poną Saurveiną,
Kurs nei Bairon's už Grikonus,
Teip jis už mus eina;

Apie Eglę, Trupinėli,
Vėversį, Dudutį;
Apie Norkų, Szunbajorį,
Kūksztį ir Gailutį“

*) „Ausra“ 1884 m. N. 7 ir 8.

Supratau kad tai vārdai yra žmonių garbės vertų, prisi-
dengusių šioms slaptvārdėms, kurie dirba dėl labo tautos
Lietuvos, ir troškau pamatyti tas guodotinas ypatas. . . .

Liepuks.

Pirmutinis kalinyš.

I.

— Katre, a Katre! Ar tu girdėjai naujieną? — tarė
Tamošaitis savo pačiai, vos tik parvažiavęs iš miesto, įeidamas
į gričią.

— Na o kas? paklausė pati.

— Ugi Balčiunų Antaną kalėjiman paėmė.

— Negalimas daiktas!

— Kurgi negalimas, kad aš pats savo akimis mačiau.
Štai kaip buvo Einu sav pro Leizerio krautuvę, žiuriu eina
Balčiunnas, o šale iš abiejų pusių po žandarą. Mislinau teip
sav pažįstami eina. Priėjau, sustabdžiau Antaną ir norėjau
pakalbėti su juo apie versį, ka mums ant veislės žadėjo. Bet
vienas iš žandarų, bauriai susiraukęs, pasakė maskoliškai:
„atsitrauk, seni“ ir pastumėjo mane į šalį. Iš pradžių norėjau
iškolioti bjaurybę, bet pamislinęs, kad su brudu neverta prasidėti,
nepasakiau nieko, tik, tarytum jausdamas, kad čion kas nors
negero yra, tyčia geras varsnasėjau paskui, ugi žiuriu nuvedė
kalėjiman.

— Tai da tu Ponedie! Ugi už ką žmogų? — sušuko
pati, kurios galvoje įvairiausios mislės tarsi spiečius spietė.
Ligšiolaiik jinai girdėjo, kad kalėjiman sodina ar už vagystę,
ar už peštynes, ar už kitokius panašius nusidėjimus, pertai
dabar ji jokiū budu negalėjo suprasti, už ką Balčiuną kalėjiman
galėjo paimti.

— Tai da tu Viešpatie! Žmogus tokis lėtas, negeriantis,
visų guodojamas! Argi tai jis galėjo susipešti, ar ką? — vėl
balsiai pasakė Katrė, bet, pati negalėdama nieko sumislinti,
paklausė vyro:

— Reikėjo nors patirti, už ką žmogų paėmė!

— Patyriau, kur-gi nepatirsi. Sutikau Burokų Joną, tas
man papasakojo, kad paėmė jį už lietuviškas knygas. Atbėgo,
girdi, į namus žandarų gauja, iškrėtė visas pakampes ir rado

lietuviškų knygų. Patsai žmogus nė namie, sako nebuvo. Mieste ant rinkos sustabdė, paėmė ir kalėjiman nuvedė.

— Ar aš nesakiau, kad už tas lietuviškas knygas kada nors bus bėda. Kas tai matė, knygos uždraustos, o jie perka ir skaito. Pamatysi ir mus Juozas kada nors su jomis įklius — kalbėjo pati.

— Įklius, kur-gi neįklius! — pritarė Tamošaitis, kuriam ta mislis tarsi sunkus akmuo ant širdies užgulė. Jeigu Juozą paimtų, tai ir sunaus butų gaila ir darbininko namuose netektume, ir da žmonės gal juoktųsi, kad tokio ukininko sunus kalėjiman pateko.

Paskutiniaisiais metais senis Tamošaitis jau nebuvo labai priešingas, kad jo sunus skaito ir prilaiko lietuviškas knygas. Ot kokia 15 metų atgal, kada tos lietuviškos knygos da tik pirmą kartą pasirodė jų parapijoje, Tamošaitis buvo didžiausias jų priešininkas.

— Ot, koki biauzybės prirašė visokių niekų, kad tik paskui pinigų iš žmonių išvilioti — paprastai sakydavo Tamošaitis ir labai jų nekętė. Lygiai teippat niekino lietuviškas knygas ir daugumas Vištupio valščionių.

— Tik spiaut ant tų beblikų ir viskas — sakydavo senis Mikinis.

— Vieni žodžiu kvailiai — sakė senesniejie valščionis, bet jaunieji jų neklausė. Nors šitie ir labai peikė ir niekino, tačiau anie skaitė jas ir gyrė. Ant galo jaunesnieji visiškai paėmė viršų. Bėgant laikui knygų skaitlius ėjo vis didyn, o neapykanta prieš jasias mažyn. Daugelis permainė savo nuomonę ir pats ėmė lietuviškas knygas skaityti. Senis Tamošaitis teipogi, nė patsai to nejausdamas, su laiku persimainė. Iš pradžių, kaip pamatys, budavo, ant stalo drauge su jo mylimu lenkišku kalendorium begulintį lietuvišką kalendorių, ima budavo pykti ir grumoti, kad tą brudą tuojaus įmesias į pečių. Juozas turėdavo slapta laikyti lietuvišką kalendorių. Perėjus keliems metams Tamošaitis jau nieko nesakė, nors abudu kalendoriai nuolatos drauge ant stalo gulėjo. Paskutiniaisiais metais jisai jau visiškai buvo paliovęs pirkti lenkiškus kalendorius.

— Ot kam čia bereikalo pinigai mėti, kad lietuviškas yra — mislino Tamošaitis, ir ant stalo paliko vienas tik lietuviškas kalendorius.

Dabar-gi kada Tamošaitis išgirdo, kad už lietuviškas knygas kalėjiman sodina, vėla pradėjo jų nekęsti, nors jau teip neniekinio, kaip pirm to darydavo.

— Ar tai reikia to brudo, kad už jas žmogų kalėjiman sodytų — mislino senis Tamošaitis ir žadėjo po kalėdų vėl sav lenkišką kalendorių nusipirkti. Vakare Juozui iš lauko parėjus Tamošaitis ėmė drausti jį nuo lietuviškų knygų.

— Na Juozai, aš tau nekarta sakiau, kad tuos niekus mestum, kad paliautum skaitęs tas lietuviškas knygas. Tu manęs vis neklausai; pamatysi, kad negerai tas pasibaigs. Anava, Balčiunų Antaną jau ėmetė kalėjiman, bus kada nors teippat ir kitiems.

— Tegul buna! — drąsiai atsakė Juozas — Tai ką? Paims, pasėdėsime, bet-gi nesulaukimas maskolių, neišnaikys jie lietuviškų knygų!

— Ot, paikas buvai, paikas ir liksi! — jau truputį supykęs tarė Tamošaitis. — Tu mislini ką išgąsdysi, kad prieš valdžią eisi. Valdžios mes turime klausyti. Anava, ir kunigai sako, kad „kiekviena valdžia Dievo leista,“ ir mes turime jai tarnauti; o jeigu neklausysi, ėmes kalėjiman ir kirmysi tenajos!

— Gana jau gana tėti! — atsakė jam Juozas nekantriai. — Kalbate jūs man, kaip kokiam mažam kudikiui. Ne mes gyventojai privalome tarnauti valdžiai, bet valdžia, jeigu ji gera, turi tarnauti žmonėms ir rupintis vien apie jų gerą. Tokia valdžia, kuriai rupi vien savo gerovė, kuri yra tiktai dėl to, idant plėšti gyventojus dėl savo labo, tai ne Dievo leista valdžia, tai plėšikai, kurie kiekvienam reikia rupintis išnaikinti, o ne tarnauti jiems. Kas klauso tokios valdžios, tas pataikauja piktam, tas papildo nusidėjimą, nes paturi velnio leidimą.

— Na, na, išmoksi tu išminties ir paklusnumo, kada kalejime pakirmysi — atsakė senis Tamošaitis ir, žinodamas iš patyrimo, kad sunaus neperginčys, užsigryžo ir išėjo laukan.

II.

Atėjusiam nedėldienyje Vištupio bažnytkiemyje visi kalbėjo apie paėmimą Balčiuno. Moters, pulkeliais palei bažnyčią stovėdamos, kumščiomis smakrus pasirėmusios, dusavo, gailėdamas pačios ir vaikų. Vyrai, rukydami pypkius ant kelio

palei šventorių, karštai ginčijosi, kalbėdami apie Balčiuną. Senesnijei peikė jį užtai, kad bereikalingais anot jų dalykais užsiėmė. Jaunesnijei gynė Balčiuną, girdami jo pasielgimą.

— Kas uždrausta, tai to ir nereikia — sakė senis Tamošaitis, leisdamas didelius dumų kamuolius ir spiaudamas ant žemės.

— Žinoma, nereikia — pritarė da keli vyrai stovintieji kuopelėje.

— Dėl to valdžia ir yra, kad jos klausytų, o kas neklauso, tiems yra kalėjimai — kalbėjo Antanas Blažys, Višturio valščiaus vaitas, kurs dabar visame valščiuje buvo didžiausias priešininkas lietuviškų knygų. Kitkart jisai pats mėgdavo skaityti lietuviškai, bet, patekęs į vaitus, staiga persimainė. Norėdamas valdžiai įtikti, jisai tapo priešinku visko, ką vaidžia draudė. Jisai netik nesigailėjo Balčiuno, bet dagi labai jį peikė ir gyrė valdžią, prie kurios ir patsai save priskaitė.

— Pienburniai! — sakė Blažys: valdžia jiems negera! Valdžia tai mūsų tėvas, rupinasi apie mus, o jie priešintis

— Kur-gi ir labai rupinasi! Jau tik už tą vieną, kad Tamstą vaitu pastatė. Ar-gi mums ne nauda ir ne garbė, kad turime vaitą, kuris maskolių kojas laižo — pertarė jam Jurgis Greimas, su kuriuom kitą kartą Blažys drauge lietuviškas knygas skaitė, dabar-gi juodu buvo didžiausiu priešininku.

— Žinoma, kad valdžiai jūs turite begalo dėkingi buti, — užpykęs atsakė Blažys, — kad valdžios nebutų, tai jūs viens kitą ėste suėstumėte. Kas, kad ne valdžia jus gina? O be vaito ką jūs veiktumėte, kas apie jūsų reikalus rupintųsi?

— Na, žinoma, tiesa! Valdžia reikalinga ir vaitas reikalingas — pritarė jam senis Tamošaitis, kuris patsai kitkart vaitu buvo.

— Ką veiksi be valdžios; anava ir šventieji danguje turi vyresniusius — tarė Mikinis.

— Aš nė nesakau, kad jokia vyriausybė nereikalinga — atsakė Greimas. — Nereikalinga tiktai tokia vyriausybė, kokią mes šiandien turime. Mums nereikalingi: nė maskolių caras, nė jo žandarai, nė kitoki maskoliški plėšikai, kurie dėl to tik gyvena ant svieta, kad mus skriaustų. Kad mes galėtume numesti dabartinę maskolių vyriausybę ir pasiskirtume sav tokią,

kokia mums patinka, tokią, kuri rupintusi apie musų, o ne vien apie savo gerovę, tad pamatytume didelį skirtumą.

— Kas tiesa, tai tiesa, vyrai! — atsiliepė Anckaitis. — Dabartinė musų vyriausybė niekai. Jaijai niekas daugiaus nerupi, kaip vien lupti nuo musų juo didžiausias mokestis, o kur jas potam deda, tai plynia žino. Štai, aš buvau Anglijoje; ten vyriansybė buna tokia, kokias nori daugumas gyventojų. Tę vyriausybė nė vieną kapeiką neišleidžia be gyventojų žinios. Jeigu nori ant ko nors pinigų išleisti, tai turi pirmiaus pas gyventojų išrinktus pasiuntinius pasiklausti, jeigu anie pavelina, tai gerai, o jei ne, tai ne. Teippat ir visuose kituose reikaluose, nieko nedaro be gyventojų pavelinimo. Štai kokia vyriausybė po teisybei turėtų būti.

— Na ar jau tę nė karalius neturi valios daryti su pinigais ką nori? — paklausė Mikinis.

— Žinoma, kad ne karalius: tokis pat žmogus kaip ir visi. Pavelyk tik jam be jokios atskaitos mėtyti svetimus pinigus, jisai be abejonės nepasigailės svetimo darbo, jam nerupės, kaip sunkiai gyventojų uždirbti tie pinigai. Teip ir daro tie karaliai, kurie da ir šiandien turi valią, niekeno nepasiklausę, leisti nuo gyventojų surinktus pinigus. Teip darė seniaus ir Anglijos karaliai, pakolaik gyventojai, susipratę, neatėmė nuo jo tą tiesą — atsakė Anckaitis.

— Visgi karalius, tai ne prastas žmogus, Dievo pateptas, kaip jam priešintis! — atsiliepė senis Tamošaitis.

— Kokis čia patepimas — atsakė jam Greimas — kiekvienas karalius yra karaliu tiktai dėlto, kad koks tę iš jo prasių ar ačiu laimingam atsitikimui, ar per savo gudrumą, ar šelmystėmis gavo kitiems ant sprando atsistėti ir apšaukė save jų valdonu, Dievo pateptu. Potam savo valdžią pavedė savo sunui ir teip ėjo toliaus. Štai ir visa paslaptis, o mes da tikime, kad čion Dievas yra savo ranką pridėjęs.

— Aš sakyčiau teip — tarė Mikinis: karalius tegul sav lieka karaliu, o pinigai gyventojų, tai pagal teisybę gyventojams ir priderėtų apie juos rupintis.

— Teip, teip, tiesa! — atsiliepė keli iš kuopelės.

— Be abejonės jau ir tokis sutaisymas būtų daug geresnis. Tai nesunku suprasti. Paimkime paveikslą vaitą. Ką jisai padarytų su valščiaus pinigais, jeigu žinotų, kad niekas neparei-

kalaus nuo jo atskaitos, kur jisai valščiaus pinigus dėjo. Žinoma, pirmučiausia jisai pasirupintų apie savo gerovę; isitaisytų sav puikius namus, skaniai valgytų, da skaniaus gertų ir puikiai gyventų už valščiaus pinigus. Kitus išdalintų savo giminėms ir draugams, na, žinoma, liekanas apverstų ant tulų valščiaus reikalų, kad labai jį nepeiktų. Taspat ir su karaliais; skirtumas tik tokis, kad vaitas galėtų apsiplešti vieną tik valščių, o karalius plėšia visą viešpatystę. Karalius, turįs neaprubežiuotą valdžią žino, kad niekas nuo jo atskaitos nepareikalautų, rupinasi daugiausia apie savo, savo giminių ir tarnų gerovę. Nors nieko neveikia, algos pasiskiria sau kelis milijonus. Nesuspėja pas jį užgimti sunus ar duktė, o jau ant ju užlaikymo ima kasmets po kelis šimtus tukstančių. Ant jo giminių, visokių kunigaikščių eina kasmets nemažai milijonų rublių. Vis tai pinigai nuo gyventojų surinkti. To da negana. Pats gerai gyvendamas jisai neužmiršta ir tarnų savo: ministerių, jenerolų, žandarų ir kitokių nenaudėlių, kuriems paskiria dideles algas, idant jie jį mylėtų ir padėtų gyventojus paklusnume laikyti. Gyventojams jisai turi kalėjimus, žandarus, kareivius. Apšvietimas ir apšviestiesniei žmonės, ką laiko ne jo bet gyventojų pusę, tai jo didžiausi priešai, nes jie išaiškina gyventojams tikrą jų padėjimą. Štai, kad ir pas mus — dėlko maskolių vyriausybė uždraudė lietuvišką spaudą? Dėlko teip pasiūtusiai gauda lietuviškas knygas ir laikraščius? Dėlko meta kalėjiman geresnius mūsų vyrus? — Dėlto, kad jie platina terpu mus apšvietimą ir atidaro mums akis, išaiškindami mūsų padėjimą. Tik tiek mės ir teturime nuo dabartinės vyriausybės už daugybę visokių mokesčių, kurias turime mokėti! — kalbėjo Greimas, o visa kuopelė su atyda jo klausė. Vieni beklausydami tiktai dusavo, kiti ramiai sėdėjo. Po valandėlei vėl Anekaitis atsiliepė:

— Ką ir kalbėti, pas mus ar pasakai ką, kas vyriausybei nepatinka, bijokis, kad žandarai neužpultų, ar perskaitei knygą, vyriausybei netinkamą, saugokis, kad nedažinotų. Ar tai gyvenimas? Ar prie tokios vyriausybės galima ką daugiaus jausti, negu neapykantą?

— Teip, teip, tiesa! — pritarė keli iš kuopelės. Da valandėlei praėjus, kuopelė pradėjo palengva skirstytis, nes pamokslas jau buvo pasibaigęs, reikėjo eiti namon važiuoti. Tik

senis Tamošaitis da ilga valandą stovėjo ir kalbėjo su Greimu Jurgiu. Tamošaitis mėgdavo su juo kalbėti apie ukę, galvijus ir šaip įvairius reikalus, nes Greimas daug ką žinojo ir mėgdavo kitiems papasakoti. Atsisveikindamas Tamošaitis kvietė Greimą:

— Na Jurgi, atvažiuok kada pas mus pasikalbėti.

— Gerai, dėde; gal but kad ir šiandien jūsų užkvietimu pasinaudosiu — atsakė Greimas ir atsisveikinę juodu persiskyrė.

III.

Tą nedėdienio vakarą pas Tamošaičius daug netikėtų svečių susirinko. Juozas pareidamas iš bažnyčios parsivedė keletą savo draugų. Vėliaus atėjo Greimas, Anckaitis ir da keli vyrai iš apygardės. Tamošaitis pirmučiausia parodė jiems savo triobas, sodną, o potam jau kvietė į seklyčią, kur Tamošaitienė buvo jau užtiesusi stalą, padėjusi surį, sviesto ir degtinės. Senis Tamošaitis mislino, kad visi jie teip sav juos senus atlankyti ir jų ukės pažiūrėti susirinko, todėl labai nusistebėjo, kada po tulam laikui Greimas paklausė susirinkusių vyrų:

— Na tai kaip, vyručiai? Ar įtaisysime draugystę, apie kurią buvome kalbėję?

— Kaip sutarta, teip tegul bus. Šiandien reikia tik viskas galutinai nutarti — atsiliepė Anckaitis.

— Žinoma, reikia — pritarė Juozas ir kiti susirinkusieji.

— Ką tu, ką sakai Jurgi? Draugystę! O kas tai draugystė? — stebėdamos paklausė senis Tamošaitis.

— Matote, dėde, — atsakė jam Greimas, — jeigu keli žmonės susitaria išvien atlikti kokį nors darbą, tai ir yra draugystė. Kas vienam žmogui padaryti sunku, arba ir visiškai negalima, tai keliems drauge susitarusiems lengva. Draugystė geras daiktas.

— Gerai tai gerai; bet kam jums ta draugystė? Ką jūs veiksite į draugystę susitelkę. Pas mus da lygšiolaik nė girdėti nebuvo tokių dalykų — stebėjosi Tamošaitis.

— Pas mus, tiesa, da mažai yra, užtai kitose šalyse, kur žmonės apšviestiesni ir moka geriaus gyventi, iš seno jau yra daug visokių draugysčių. Štai Anckaitis gali patvirtinti, jisai važinėjo po srietą ir matė — atsakė Greimas, atsigrežęs į Anckaitį.

— Kad aš imčiau pasakoti, apie kokias draugystes teko girdėti, tai per dieną viską neapipasakočiau. Gana bus paminėti, kad tę ukininkai, susitelkę, turi savo bankus, iš kurių neturtingesnieji, gali pasiskolinti pinigų už pigius procentus; kad yra draugystės, ką palengvina savo sąnariams įsitaisyti ukiškas mašinas, nusipirkti trąšas ir daugybė kitokių. Kupčiai vėl telkiasi į draugystes, norėdami išvien prekiauti. Darbininkų draugystės turi savo bankus ir tavorų krautuves, kurių uždarbį apverčia ant savo reikalų. Yra draugystės apšvietimui platinti ir daug kitokių. Pas mus Lietuvoje žmonės da nesupranta draugysčių naudingumo, nes da permažai apšviesti, pertai mes norime pirmučiausia įsteigti draugystę, kuri padės mums patiems daugiau proto įgyti ir terpu kaimynų apšvietimą praplatinti. Žinoma, mūsų draugystė bus paslėpta, nes vyriausybė, patyrus apie ją, tuojaus atsiųstų žandarus mus suimti, — kalbėjo Anckaitis, o senis Tamošaitis, patraukęs pečiais su pasistebėjimu, tarė:

— Akyva, kas tai bus per draugystę, kuri žmones mokys. Mokslinyčią norite uždėti, ar ką?

— Ei ne, dede! — atsakė Anckaitis. — Dalykas labai prastas. Kiekvienas, kuris prisidės prie mūsų draugystės, įneš į jos kasą kas mėnesis, sakysime, 50 kap. Už surinktus pinigus parsigabendysime įvairių lietuviškų knygų ir laikraščių, pats skaitysim ir kitiems duosime skaityti.

— Štai kad ir jūs, dede, — juokais tarė Greimas, atsigrežęs į Tamošaitį — jeigu norėsite galėsite prie mūsų prisidėti ir galėsite nuo mus imti knygas skaityti.

— Ačiu už gerą širdį — atsakė Tamošaitis — aš nenoriu, kad su manim, kaip su Balčiunu atsitiktų. Jūs jauni, galite ir pasėdėti, o aš jau senas, nenoriu tokių atsitikimų. Dagi aš mislinu, kad jūs bereikalo einate prieš valdžią. Kas uždrausta, tai to ir nereikia. Ak prieš vėją nepapusi.

— Tai nėra putimas prieš vėją, tai tik reikalavimas to, kas mums pagal teisybę priguli. Maskolių vyriausybė nori mus tamsumu laikyti, idant lengviaus jiems būtų mums ant sprando sėdėti, o mes tu nenorime. Jinai nori mus skriausti, o mes nenorime pasiduoti. Nesulaukimas maskolių! bus teip kaip mes, o ne teip, kaip jie nori! — atsakė Greimas.

— Argi galima leisti, kad jie atimtų nuo mus ir žemę ir kalbą ir tikėjimą — atsiliepė Anekaitis.

— Nepasiduosime nelabiems! — pritarė da keli iš susirinkusiųjų. Senis Tamošaitis daugiaus jau neprieštaravo: viena, dėlto, kad nenorėjo vienas su visais ginčą kelti, o antra, dėlto, kad ir patsai pradėjo abejoti, išgirdęs tiek daug apie vyriausybės negerumą.

Valandai perėjus, svečiai, susitarę apie užmanyta draugystę, namon iškriko, o senis Tamošaitis tą vakarą daug mislino apie viską, ką tądien buvo girdėjęs. Net atsigulęs, ilgai negalėjo užmigti. Ant galo, jau pirmiems gaidžiams pergiedojus, neiškentė nepasakęs pačiai.

— Katre, a Katre, ar tu miegi?

— Ką — atsiliepė pro miegus pati.

— Ar žinai, aš mislinu, kad Greimas teisybę sako. Dabar aš matau, kad maskoliai mus skriaudžia. Mums nereikia jiems apsileisti.

— Na — atsakė pati ir, apsvirtusi ant kito šono, užmigo.

IV.

Perėjo da kelios nedėlios. Vištupio bažnytkiemyje buvo sušauktas valščiaus susirinkimas. Iš pavieta atvažiavo maskolių viršininkas ir išėjęs prie susirinkusiųjų ėmė kalbinti valščionis, idant jie paskirtų iš valščiaus kasas kelias dešimtis rublių ir nupirktų knygų žmonėms pasiskaityti.

— Vyriausybė, girdi, rupindamasi apie jūsų gerovę, nori, kad jūs įsitaisytumėte savo valščiuije nedidelį knygyną, iš kurio galėtumėte imti knygas pasiskaityti laisvomis nuo darbo valandomis.

— Gal ir neblogai būtų — atsiliepė keli balsai.

— Nors kartą pavelino mums mūsų knygas — kalbėjo daugumas, mislindami, kad ant galo pagalios maskolių vyriausybė leido taip visų laukiamą lietuvišką spaudą. Viršininkas buvo labai nudžiugęs, kad taip lengvai jam pasisekė prikalbinti valščionis prie maskoliškų knygų. Bet štai kas-žin kas paklausė:

— Ugi kokios knygos galima bus laikyti, ar lietuviškos?

Viršininkas nusiminė ir, valandėlę patylėjęs, atsakė:

— Matote, lietuviškos knygos uždraustos, pertai jums reikėtų nusipirkti maskoliškos.

Iš pradžių visi nutilo, bet vėl tuojaus subruzdavo; daugybė balsų drauge susimaišė, ir nieko negalima buvo suprasti. Stai po valandėlei išėjo pirmyn senis Tamošaitis ir ėmė kalbėti: — Vyrai, jie mus nori apgauti! Jie nori, kad mes da pinigų ant maskoliškų knygų dėtume. Mes jų ir dykai neimsime. Tegul leidžia mums lietuviškas knygas! Kam jas uždraudė?! O tu, ponas — pasakė Tamšaaitis, atsigrežęs į viršiminką — meluoja, sakydamas, kad vyriausybė apie mūsų gerą rupinasi. Mes suprantame, ko nuo mus nori vyriausybė. Ji stengiasi laikyti mus tamsume, idant lengviaus atimti nuo mus žemę, kalbą ir tikėjimą. Štai, kas jums rupi. Mums nereikia jūsų maskoliškų knygų!

Vos tik Tamošaitis užbaigė, visi susirinkusieje pagavo šaukti:

— Nereikia maskoliškų knygų! Nė grašio neduosime! Duokite mums lietuviškas; kam uždraudėte mūsų knygas.

Viršininkas tik mostelėjo ranka ir apsisukęs nuėjo į kanceliariją, o lauke da ilgai riksmas buvo girdėti.

V.

— Aš niekados nesitikėjau, kad senis Tamošaitis teip galėtų kalbėti. Da teip neseniai jisai gynė maskolių vyriausybę, o dabar štai ką kalba; grynai stebuklai su juom pasidarė — kalbėjo Greimas, eidamas namo po susirinkimui.

— O aš nematau tame nieko ypatingo. Šiandien Tamošaitis suprato mūsų padėjimą, rytoj supras kitas, o nepoilgam Lietuvoje nebus žmogaus, kuris nesuprastų, ko nori maskoliai nuo mūsų, — atsakė jam Anckaitis. — Tegul sav vyriausybė daro ką nori, tegul areštuoja mūsų prakilnesnius vyrus, tai mums tik ant naudos nueis. Kiekvienas kalėjiman paėmimas pakels kalbas terpu pažįstamų, iš kurių išsiaiškis tikri maskolių vyriausybės norai.

Dr-is.

Žinios.

Iš Lietuvos.

Valščiaus susirinkimas. Sausio 12, d. Pustelninkuos Lesnistvos valščiaus (Naum. p.) buvo susirinkimas, kuris štai ką nutarė: 1. Kanceliariją pastatyti naują, tik ne Pustelninkuos, kaip ikšiol buvo, bet Bubleliuos.

2. Nuo budavojimo iškalos visi vienu balsu atsisakė, primindami, kad iškala ta bus ne lietuviška.

3. Padidint algą raštininkui atsisakė, prisiūlydami imti užmokesnį nuo bežemių, kurie ima pasus, bet viršininkystė tą nutarimą atmetė.

4. Lentas kaimines teipgi atmetė valščius dėl šių priežasčių: a kad nėra vietinio liežuvio lietuviško; b kad labai brangios; c kad nedrutos. Buvo, žinoma, ir tokių užaušėlių, kurie norėjo priimti tas lenkas. Tulas ukininkas rodė girdamas gerumą tos lentos, kitas ukininkas priėjęs paklausė:

— Kas čia per lenta? Lenta, bet nė šio nė to, bet parašas, jug čia gudiškas parašas!

— Tai čia ne gudiškas, bet, maskoliškas parašas.

— Ana! maskoliškas . . . ! o gi kas čia jį paskaitys.

— Na tik čia kožnas gali perskaityti, še „suoltis“.

— Kas? ar *sultys*, na dabar ir gana - *sultys*, — visi pradėjo juoktis, o tas mandrasis nosį žemyn nuleido.

Jau bus kokia dešimts metų, viršininkija prisiuntė, nė vieno valstiečio nesiklausdama, į visus aplinkinius Naumiesčio valščius gatavas lentas ir paliepė ukininkams užmokėti, bet ukininkai atsisakė. Tada žydai Naumiesčio, Griškabudžio ir kt. nupirko tas lentas ir tikėjosi gerai pasipelnyti, sakydami: „*Ui, kuh jė gaus, jė tuhės no ma pihkt!*“ bet ukininkai nė nuo jų nepirko, vien tik dėlei brangumo. *Praeivis.*

Lietuviškos krantuvės. Naumiestyje nuo naujų metų atsidarė nedidelė krautuvėlė, užvesta A. B. Jeigu gerai pasiseks prekiauti, tai ta maža krautuvėlė ir į didelę krautuvę gali pavirsti, tas paeina nuo vediko, ir nuo pirkikų supratimo.

Nuo ateinančio pavasario žada Naumiestyje išdygti nauja didelė krautuvė (magazynas), kuri susidės iš turto keletos

ukininkų, po vedimu labdaringo žmogaus. Butų dideliai malonu, kad ir ant kitokių dalykų dėtusi tie pats ukininkai į draugystes, o tiktai su suvienytomis spėkoms gali savo buvį pagerinti ir užbėgti už akių svetimtaučiams, ką naudojasi iš mūsų prakaito ir tamsumo.

Praeivis.

Spektakliai. Pradžioje 1903. metų ir pas mus Naumieščio apygardose susitvėrė grupą, ką baudė lošt komediją „Amerika pirtyje.“ Padarė porą „repeticijų,“ kurios nusisėkė, bet lošti nelošė, nes tuli nesupranta iš to jokios naudos. — Kiti norėtų velyk degtinės išsigerti, per tai ir nusivilko ant toliaus tas užmanymas.

Gaila, kad pas mūsų vaikus teip mažai supratimo. Loškime tokias komedijas, sekime kitų paveizdą! *Praeivis.*

Nauja draugystėlė. Štai ir mes atsibudom, vienijamės ir paduodam jums broliška ranką, įkurdami, platintojų šviesos draugystėlę. Susideda ta draugystėlė iš 13 sąnarių ir kiekvienas, iš jų nori pridėti norint po vieną siula įtaisymų rubų mus nuvargintai tėvynei.

Kas-gi, kaip ne šviesa, grožina vasaros dieną? Kas kitas, kaip ne spinduliai šviesos išnaikina tamsybę ir suteikia giedrą dienele? Aiškiai suprasdami šitą dalyką mes ir aprinkom už savo siekį platinti apšvietimą ir vienybę tarp tų lietuvių, kurie dar snaudžia tėvynės miegu, ar padeda gudams persekioti mus tautą, visai užsimiršę, juog patįs yra lietuviai. O šitas platinimas pas mus didelei reikalingas, nes mus draugystė gyvena apygardose G., Senapilės pav., tamsiausiam užkampyje Suvalkų rėdybos. Mes tikimės, kad kiekvienam lietuviui linksma bus perskaityt šituos trumpus žodžius apie mus gerus norus. Nuo šio laiko mes pradėdam savo darbą ir vienu balsu tariam: „Tegyvuoja šviesa! Tegyvuoja tėvynė!!...“

Lietuvis.

Lietuviškos kriautuvės. *Serėdžius* (Kauno gub.) Ir pas mus povalėj žmonės pradeda susiprasti ir atbusti nuo ilgo miego.

Pačiame Serėdžiuje atsidengė 2 lietuviškos krautuvės: Šimkevyčiaus — visokių mažmožių ir Petraičio — geležinių daiktų.

Abiem einasi gana gerai. Norint mus pirkliai parduoda tavorus pigiaus nei žydai, bet visgi atsiranda dar tokių

žydbernių, kurie susitarė nieko ne pirkti pas savuosius pirklius k. t. kaimai: Girkai, Pikčiunai, Daumantai, Stačiunai ir Rustekoniai.

O mus lenkberniai boJORai tai nė nepasirodo pas mus pirklius: mat, kaip boJORai gali turėti reikalą prie mužikų pirklių. Mat bajorai jau nuo senų laikų apsirinko žydą už savo bičiulį ir be jo negal gyventi.

Zuikis.

Meskime į pečių! *Seredžiaus* mokintojas — apastalas maskoliškos smarvės, pradėjo dalinti vaikams, einantiems į mokslineyčia lietuviškas knygas maskoliškomis raidėmis spausdintas. Vyručiai, parsinešus vaikams tokias knygas, meskime jas į pačių, nes tos visos knygos parupintos tokių pat apaštalų maskolystės, kaip ir mus mokintojas, idant mus vaikai parvirstų į maskolius.

Zuikis.

Dėl laidotuvių. *Roxalimas.* (Panev. pav.) Vargai, nelaimės! Teisybė, nebešimet tai buvo, ką noriu papasakot, praėjusius metus. Bet kas pikto padaryta, tai ilgai, ilgai atsiliepia.

— „Bėdos, vargai, nelaimės — kalbėjo per pamokslą klebonas — buvo ir bus, kad jūs nepildysit Dievo žodžių, nemylėsit artimo savo, kaip patį save.“

Klausė tai žmonės — darbininkai ir piktinės: kunigas per akis melavo, nes pirmas išėjęs iš bažnyčios sulaužė savo žodžius — nemielaširdingai nuplėšė vargšę-našlę su keleta vaikų ir vargdienį žmogų.

Mirė Bagdanavičiaus inamis — Virkštis. Buvo tai žmogus ligūstas ir vargingas. Mirdamas paliko pačią beveik ligonę ir dvejetą vaikų — mažutėlių. Paliko da visą vargą, bet duonos nė kruopelės. Draugai susimetė, nupirko jam grabą ir drabužių gavę aptaisė. Kiti vėl sudėjo lyg šešetos rublių vaikams ant duonos ir pačiai ant žolių. Rodos, būtų tam kartui užtekę. Bet ne: vyras palaidot neteip pigu buvo, kaip tarė. Paduodama žmona paprašė laikyti mišias ir ant kapų palydėt. Klebonas pažiūrejo susiraukęs į du rublius.

— Tai kas, ar nežinai, kad keturis rublius moką? Ką kiši tuodu!

-- Kunigėl, išviso šešis teturiu. Vaikai namie, pati negaliu. Našlė pasil . . . u — kun — kun. Atlaikyk, kunigėl . . . — pravirko graudžiai puldama kojų bučiuot.

— Laukan, ko čia žlebsi! — ir paspyręs ją nuo savęs apsisukė ir išėjo sau.

Žmona aikterėjo paspirta, bet nieko daugiau nesakė ir išėjo antrą dviejų rublių. Paskui, kada vyrą jau po žemių pakasė, ji nekartą skundėsi savomsioms, kad turbūt kunigas bus užgavęs vaiką, nes da laikas neprėjęs, o teip skauda, smarkiai skauda po širdžia.

Beklausydami kunigo žodžių, kad reikia artimą mylėt, žmonės žinojo da ir kitą atsitikimą — tokiopat biauromo.

Mirė Dulkiškių įnamio Rakaucko duktė. Parsidavę ką galėdami tėvai norėjo gražiai su mišioms dukterį palaidot. Keturių rublių — tarės — pakaksią. Bet klebonas užtik ir kalbėt nenorėjo.

— Be šešių nelaikysiu, nér ko prašyt, — pasakė. — Eik da du rubliu atnešk.

Žmogus klupò prie vieno savo draugo, prie kito: neturiu — sako tie. Vos surinko nuo kelių po pusrublį ir atnešė klebonui.

— O, dabar kaskit! Dabar atlaikysiu „calunavas“, o kūną kamendorius palaidos.

— Dėku, kunigėl, — pašnibždoms bučiuodams ranką pasakė žmogus. Išėjus ant oro net lengviau paliko.

Judošystė. Kauno pav. Pernuravo par. į Palediškių kaimelį praėjusi, rudenį atbrazdėjo iš Eiriogalos žandaras su uriadninku ir šimtininkais į Kazimiro Časo namūs. Neradę paties Časo namie tuoj nuo jos pačios pareikalavo lietuviškų knygų ir grumėjo darysią kratą. Časiene padavė raktus, bet žandaras jų neįmdamas pasisakė žinąs, kur jie slepia lietuviškus raštus ir nuėjęs prie pečiaus nuėmė nuo jo keletą vienoje vietoje surištų proklamacijų. Jomis vežinas iškeliavo. Pavakariais vėl sugrižo padarė kratą ir suėmęs Časą išvežė į Kauno kalėjimą.

Netekusi paties, Časiene, neįmanydama ką daryti sėdėjo namie ir verkė. Reikalavo jos per žmones žandaras ir uriadininkas, bet ji negaudama jokio raščiuko neėjo. Po kelių sąvačių atvažiavo iš Kauno į Eiriogalą prokuraras su vyresniuoju žandarų daryti tardymą.

Sušaukė Časiene ir liudininkus. Klausinėjo, kamantinėjo ir nieko nedažinojo, tik Časienei pasakius, kad buvo žandaro ir

uriadninko pirm šaukta, vyresnysis įpyko ant tų dviejų ir skaudžiai juodu subarė.

Prokurorui ir vyresniamjam žandarui išvažiavus pabartuoju ėmė kibti prie vieno ukininko, artimiausio Časo kaimyno — Jono Džiegorio. Čia ir pasirodė Džiegorio judošystė, nes jis ko įpykęs ant Časo, pirm užmetęs jam ant pečiaus proklamacijas, davė žinią policijai. Dabargi žandaras supratęs, kad tai paties Džiegorio darbas, o gavęs nuo vyresnybės barti, žudo jį už nereikalingą sugaištį. Matyti striuka liko Džiegoriui, nes pats jau sako: „kur žengiu, kur žodį sakau, ten rublį dedu.“ Toks tai judošių užpelnas. ?

Apsisaugokit! Griškabudiškiai (Naum. p.) praeitą vasarą gavo didelį šnipuką raudonšniurį, katro pravardė Kalėda. Tris metus jis gyveno Šakiuose; kada atsišaukimai tapo priklijuoti ant šventoriaus, ir prie bažnyčios durų, tai jis potam daugel naktų apsirėdęs pačios drabužiais tupėjo ant šventoriaus, norėdamas sučiupti lipintojus. Rykmečiais prieš šventą dieną, tai klupodavo prie bažnyčios durų tarytum kokia šventoji.

Stebėtis reikia, kad čia tuom kart buvo trijų tikėjimų raudonšniuriai, ruskas, vokiečiai ir katalikas, o tik katalikas ir dagi lietuviai, taip sakant mūsų žmogus, pasirodė tokiu judošium.

— Nuo maskoliškojo naujo meto, parėjo į Šakius (Naum. pav.) traktierninkas, iš kaimo Kunigėlių, pravardė Stasaitis. Nebutų kokia tai naujiena, kad jis čionai pareina, bet broliai lietuviai, kurie keliausite per Šakių miestelį, tai nė kojos nekelkit į tokią traktiernią, ir kurie skaitot lietuviškus raštus, saugokitės jo kai gyvatės. Eina paskalos iš tikro šaltinio, jogei jis 7. d. rugsėjo p. m. atvažiavęs į Šakius ir apskundęs šmekeriams žmogų su knygomis. Iš tikro stebėtina, kad šmekeriai tą dieną nupleškėjo mylę kelio ir parsitaraškino tulą R. Endriukaitį, važiuotą su dviem arkliais, katras vežė keturis pakus knygų. Sako, kad tę buvę iš Tilžės puikiai apdirptų lietuviškų maldaknygių ir laikraščių.

Mielaširdingas darbas. Ilguvos (Naum. p.) prabaščiaus (Duobos) gaspadinei praėjusį metą išimetė į pilvą negeistina liga, pradėjo mat pilve augt vėžys. Prabaščius, patyręs tokią nelaimę, išpaudė jai į ranką porą šimtinių ir pasiuntė ją į „šiltus vandenis“ ... Po keletos mėnesių parvažiavo sveika.

Naujas arbatnamis. *Griškabudyje* (Naum. pav. Suv. g.) tapo įrengtas naujas arbatnamis 1903 m. sausio mėnesyje.

Arbatnamis butų nė šio nė to, bet yra įtaisytas ypatingoj dvasioj.

Ant vidurio sienos jau gurkso caras, toliaus abrozdas šv. Panos Marijos Čenstakavinės, abypusei caro yra po du parašų: vienoj pusėj gudiškas („*ot vodki um korotki,*“) o truputį žemiau yra lenkiškas parašas.

Aš neiškęsdamas paklausiau gaspadinės, dėlko jie nepasirupinot lietuviškų parašų. Man atsakė, kad esą užginta.

Tada aš vėl užsipuoliau: — jug čia ne Lenkija, tik Lietuva! vietoj tų lenkiškų parašų turėtų but lietuviški, tai nieks nieko nesakytų; jeigu Lenkijoje gali but lenkiški parašai, tai kodėl Lietuvoj ne gal buti lietuviški? Liesnitvos valščiuj yra lietuviški parašai ant iškabų kaiminių, Pilviškiuos prie manipoliaus, prie krautuvų teipgi yra parašai lietuviški; tai dėlko čia kitaip.“

Gaspadinė man nieko neatsakė, ir aš išėjau iš arbatnamio pasipiktinęs.

M. Tinginys.

Margumynai.

Ciesoriaus dovana (tikras atsitikimas 1894 m.)

Viename valščiujė Suvalkų gub., ant susirinkimo po perskaitymui manifestu, kad ciesoriaus įpėdinis susižiedavęs su vokiška kunigaikščiute, kas-žin kas užtėmyjo, kad iš priežasties susiviničiavojimo ciesoriaus įpėdinio žmonės apturesią nuo ciesoriaus dovanas.

- O žinote kokias? atsiliepė vienas ukininkas.
- Na o gi kokias?
- O gi bus valia kepti blynus be banderotės.

„Šapki dolai.“

Anamet į Varnius per šv. Petrą suvažiavo daug žmonių ant atlaidų. Atsibaldė ir sprauninkas, važiuodamas per minią žmonių baisiai pyko, kad negali zovedais šauti. Atsistojęs vežime ėmė rėkt: „*Davai darogu!*“ — Ką tu čia išrėksi, kad žmonių kaip kimšte prikimštas miestelis. Mato sprauninkas, kad žmonės neklauso, ėmė žvalgytis ir dar labiau įpyko pamatęs, kad keli vyrukai stovi į kišenės rankas susikišę ir juokiasi. „*Šapki doloi!*“ — suriko sprauninkas ir pasiekęs vienam numetė kepurę. „Kas jis čia per ponas, kad męs prieš jį kepurės imsimės?!“ pasakė vienas iš burio „Męs tik prieš kryžių ir Dievo namą nusiimame kepurę!“ — pasakė kitas. „Vyrų! — sužuko trečias: verskim tą gudą — smarvę į purvyną!“

Sukibo vyrai, įvertė sprauninką į griovį ir dagi vežimą ant viršaus užvožė.

A-s.

Gauta:**Kankintinių kasa.**

Nuo JJ. 22 rub.	47,52 mk.
Viktoras F. Stiklius iš Amerikos	2,00 „
	49,52 mk.
Kasoje buvo	733,43* „
iš viso gauta:	782,95 mk.

Išleista:

11. 10. 02. A. J. 106,90 mk. L. V. 21,00 m. =	127,90 mk.
29. 8. A. J. 25 rub.	54,00 „
23. 8. V. P. 40 rub.	86,40 „
— A. B. 15 rub.	32,40 „
— L. 15 rub.	32,40 „
23. 10. V. P. 30 rub.	64,80 „
— L. 60 rub.	129,60 „
28. 12. Nupirkimas 2 knygų kankintiniui	2,50 „
L. V. 52 rub.	112,52 „
A. J. 25 rub.	54,00 „
L. 30 rub.	64,80 „
A. B. 10 rub.	21,60 „
pašto išleidimai	6,51 „
	iš viso išleista 789,23 mk.
	gauta 782,95 „
	deficitas 6,28 mk.

23. 2. 03.

*M. Zaurus.***Atsakymai.****Žirgeliui.** „Suvartojamos draugystės“ tinka „Naujienoms“.**Vuosliui.** „Atminimus“ ir eiles „Ukininkai eina pirmyn“ gavome.**Vidžemės Paukšteliai.** Atsitikus progai meldžiame prisiųst atviresnį laišką ir nurodyt savo adresą. Eilės tinka „Naujienoms“.**V. Sprauliui.** „Atsilankymas žemiuose“ gavome. Šiaip būtų nieko, tik raštas neskaitytinas, ir jo neperrašius negali paduoti spaudon, — popiera paimta per plona.**Apgarsinimas.**

Šiuomi pranešu garbingiems tautiečiams jogei aš persikėliau iš Rokaičių į Tilžę ir išteigiau

Lietuviškų knygų ir laikraščių pardavinėją

Tilžėje, Fabrikstrasse 27 priešais Katalikų Bažnyčią.

M. Saunus, Tilsit, (Ostpr.) Fabrikstr. 27.

*) „Ukininke“ 11 p. m. patilpo klaida. Parašyta: „pasilieka 833,43 mk., turėjo but: pasilieka 733,43 mk. Klaida perėjo iš „Uk.“ 7 kur vieton 796 mk. turi but 696 mk,

M. Z.

35 Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1.	Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliu paveikslėlių	30 kap.
2.	Iš kur akmenys ant mūsų laukų atsirado (su paveikslėliais)	20 "
3.	Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais)	20 "
4.	Pirmutinė pašalpa umai susirgus: teipogi gėralai alkoholin. ir taboka	15 "
5.	Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje	15 "
6.	Garso mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais)	10 "
7.	Pamokinimas, kaip nuo pagedimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus	6 "
8.	Džiova ir kaip nuo jos apsisaugoti	6 "
9.	Patarmės moterims, kurios nori but sveikos	10 "
10.	Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti	10 "
11.	Tris pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių (sodiečių antra laida)	15 "
12.	Bulvių vaisinimas	15 "
13.	Žaibas ir griaustinis (su 21 paveikslėliu)	20 "
14.	Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliu)	20 "
15.	Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti	15 "
16.	Epikteto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Prunatavimų“	15 "
17.	Trumpa geometrija	50 "
18.	Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose	10 "
19.	Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevičių	6 "
20.	Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais)	15 "
21.	Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.)	15 "
22.	Avižų auginimas (su 8 paveiksl.)	10 "
23.	Vienas iš mūsų tur apsivesti	10 "
24.	Nekurie amatai (su 43 paveiksl.)	20 "
25.	Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.)	15 "
26.	Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.)	10 "
27.	Givenimo džiaugsmas. Pagal Lebboką P. N. sutaisita	30 "
28.	Ką ir kaip nekurie amatininkai dirba	20 "
29.	Trumpa visuotinė istorija. I dalis. Senovės istorija	20 "
30.	Savišelpystė	30 "
31.	Sofokles. Antigona (tragedija). Vertė J. Š.	20 "
32.	Pirma pagelba nelaiminguose atsitikimuose	40 "

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpreussen,
Fabrikstrasse No. 27.

1. **Pagaikštis. Bitės** Apie bičių gyvenimą (gražus prilyginimas prie žmonių gyvenimo) 1899. pp. 24 5 kap
 2. **Lazdynų Pelėda. Kas priešius?** Apysaka iš laiko atlinosavimo žmonių nuo baudžiavos ir lenkmečio 1900. pp. 32. 5 kap.
 3. **Šventmikiš. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.** Paveikslai iš gyvenimo dvasiškujų. 1897. pp. 37 10 kap
 4. **Bitė Tėvas ir sunus.** Kaip tėvas ismokino sunų mylėt savo žemę ir savo tėvų palikimą. 1900 m. pp. 24 5 kap.
 5. **Dr. Baltušis. Vakarais Tilviko pirktelėje.** Kaip maskolių policija įieškojo lietuviškų raštų pas širšes. 1894. pp. 15 5 kap
 6. **Š-s. Maskolių valdžia ir žmonės.** Bažnyčios, seminarijos ir kunigai. Apšvietimas ir vaikų mokinimas. Reikalai ekonomiški. Cinoviniškai Valdžios politika. 1898. pp. 51 10 kap
 7. **Dokumentas apie lotyniskas litaras lietuviškoje literaturoje.** pp. 44 5 kap.
 8. **Krumplių Jonas.** Apie neteisingą žemės padalinimą 1895. pp 35 10 kap.
 9. **Ar dabar yra baudžiava?** Apie šios gadynės baudžiavą ir žmonių prispaudimą. 1899. pp 56 10 kap.
 10. **Trusas ir kapitalas.** Trumpos žinios iš politiškos ekonomijos. Tavorai ir jų atsiradimas. Piningai ir prekė. Kapitalas ir procentas. Darbininkas kaipo tavoras. Alga. Pasidalinimas turtų senovėje ir šiandien 1896 pp. 42 10 kap
 11. **Trumpa senovės lietuvių istorija.** 1892 pp. 56 10 kap.
 12. **Mykolaitis. Mindaugis,** didysis Lietuvos kunigaikštis. Trumpas aprašymas jo gyvenimo ir darbų. 1899 pp. 58 5 kap.
 13. **Jurgis Kastrijotas,** išvaduotojas Albanijos, 1894 pp 13 5 kap.
 14. **Žemaitė. Valčiaus sudas.** Komedijs vienoje veiksmėje. 1900. pp. 40 10 kap.
 15. **A. Mickėvičius. Velinės** Paveikslai iš gyvenimo kalinių, suimtų laike pirmutinio lenkmečio. 1900 pp. 68. 15 kap.
 16. **Trumpa istorija didžiosios prancuzų revoliucijos** 10 kap.
 17. **Parapija ir kunigas** 5 kap:
 18. **L. P. Judošius.** 1902. pp. 11 5 kap
 19. **Kaip prancuzai už laisvę kariavo** pp 159 25 kap.
 20. **Irš. Seno kareivio papasakojimas** 5 kap.
 21. **Nežinomas Rykštės.** 5 kap.
- Pasarga.** Išsirašant knygas reikia siųsti drauge pinigų. Kaštai nusiuntimo knygų puola ant pirkiku. „Varpo ir Ukininko“ red daug pigiau parduoda knygas agentams ir perkupėjams. Pinigai yra rokuojami teip 1 rublis = 2 markės = 2 šilingai = 50 centų = 2½ frankų.

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Fabrikstr. 27.

Ostpreussen, Germania.

81. 827. 17

Atsakomasis redaktorius: J. Lapinas, Tilžėje

Spausdinta pas J. Šenke, Tilžėje.